

Atıfta Bulunmak İçin / Cite This Paper: Bayram, E. (2019). “Mekke Müşriklerinin Nübüvvet Karşısındaki Tutum ve Davranışları (Mekki Sureler Bağlamında)”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (Ek Sayı 1): 919-939
Geliş Tarihi / Received Date: 15.10.2018 **Kabul Tarihi / Accepted Date:** 03.01.2019

Arařtırma Makalesi

MEKKE MÜŞRİKLERİNİN NÜBÜVRET KARŞISINDAKİ TUTUM VE DAVRANIŞLARI (MEKKİ SURELER BAĞLAMINDA)

Dr. Öğr. Üyesi Enver BAYRAM

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

enver.bayram@gop.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-7624-4528

Öz

Kur'an, insanlığa gönderilmiş olan son ilahi mesajdır. Bu mesajın içinde insanı hidayete ileten Allah'ın emir ve yasakları mevcuttur. Mesaj doğrultusunda hareket eden hidayete nail olmakta; aksi takdirde dalalete düşmektedir. Böylesine önemli mesajın insanlara aktarılması görevi de Hz. Muhammed'e tevdi edilmiştir. O, görevini yerine getirirken çeşitli zorluklarla ve engellemelerle karşılaşmıştır. Görevi esnasında Mekke müşriklerinden onun şahsına ve üstlendiği göreve karşı olumsuz tutum ve davranışlar ortaya çıkmaya başlamıştır. İşin başında Hz. Muhammed'e gösterilen tepki nispeten daha yumuşakken giderek bu tepki daha da sertleşmiştir. Böyle bir neticenin ortaya çıkmasında putlar aleyhine nazil olan ayetlerin rolü büyüktür. Böylesine bir ortamda müşrikler, Hz. Peygamber ile alay etmişler; onu sihirbaz, kâhin, şair, deli gibi olumsuz sözlerle nitelendirmişlerdir. Daha sonra onunla tartışmaya girişmişler, baş edemeyince uzlaşmayı denemişlerdir. Bu durum sonucunda da başarı sağlayamayan müşrikler ona ve Müslümanlara boykot uygulamışlardır. Bütün bunlar olurken Müslümanlara yönelik fiili saldırılarını daha da yoğunlaştırmışlardır. Hatta Hz. Peygamber'i öldürmek için bir suikast bile tertip etmişlerdir. Bütün bunların sonucunda Müslümanlar Medine'ye hicret etmek zorunda kalmışlardır. Ancak Hz. Muhammed ne pahasına olursa olsun tebliğ ettiği davasından geri adım atmamıştır. Kur'an'ın ayetlerini bütün gayretiyle anlatmaya devam etmiştir. Aynı zamanda bu ayetler Hz. Muhammed'e müşrikler karşısında sabrı tavsiye etmiştir. Böylece bu ayetlerin manevi desteğiyle de Hz. Muhammed'in motivasyonu tam anlamıyla sağlanmış oldu. Bu çalışmamızda Mekki sureler bağlamında Hz. Peygamber'e uygulanan olumsuz tutum ve davranışlar ele alınacaktır. Bu tutum ve davranışlar zaman zaman fiziksel, zaman zaman da psikolojik eziyetler olarak kendini göstermiştir. Bu nedenle çalışmamızda fiziksel ve psikolojik eziyetler farklı alt başlıklar halinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, Kur'an, Müşrik, Tutum, Davranış.

THE MECCAN POLYTHEISTS' ATTITUDES AGAINST THE PROPHETHOOD (IN THE CONTEXT OF MECCAN SURAS)

Abstract

The Qur'an is the last divine message sent to mankind. In this message, there are orders and prohibitions from Allah, which guides the human being to the world. Finding the right way to move in the direction of the message; otherwise it falls into heresy. Muhammad was also given the task of transferring such an important message to the people. He has encountered various difficulties and obstacles while performing his mission. The reaction to Muhammad at the beginning of his work was relatively soft, and the reaction became even harder. In the emergence of such a conqueror the role of the verses which are against the idols is great. In such an environment, the polytheists mocked the Prophet; they described it as negative words

like magician, priest, poet, madman. Then they started to argue with him, they tried to compromise when they could not cope. The polytheists, who did not succeed in this, also boycotted him and the Muslims. All these things have intensified the actual attacks against Muslims. They even organized an assassination to kill the Prophet. However, Muhammad did not step back from his case he had notified at any cost. He continued to tell the verses of the Qur'an with all his effort. At the same time, these verses recommended patience to the idolaters of Muhammad. Thus, with the spiritual support of these verses, the motivation of Muhammad was fully realized. In this study, negative attitudes and behaviors applied to Prophet Muhammad in the context of Mekki surahs will be discussed. These attitudes and behaviors occasionally manifested themselves as physical, occasionally psychological persecutions. For this reason, our physical and psychological sufferings will be handled in different sub-headings.

Keywords: Prophet, Qur'an, Polytheists, Attitude, Behaviour.

1. GİRİŞ

Kur'an, insanların doğruyu bulmaları için Allah tarafından gönderilmiş olan ilahi kitabın adıdır. Allah, kitapta yer alan emir ve yasakları tebliğ etmek üzere de Hz. Muhammed'i (s.a.s) elçi olarak görevlendirmiştir. Bu nedenle o, Allah'ın mesajını yirmi üç yıl boyunca insanlara anlatmıştır. Bu mesajı kabul edenler olduğu gibi reddedenler de olmuştur. Mekke müşrikleri de Kur'an'ı reddetmişler, Hz. Muhammed'i (s.a.s) elçi olarak kabul etmemişlerdir.

Esasında Mekke müşrikleri Allah'ın varlığına iman etmelerine rağmen putları ona aracı kılmaktaydılar. Böyle bir inancı ise Kur'an şirk olarak değerlendirmiştir.¹ “Ş-r-k” kökünden gelen şirk sözlükte; iki şeyin bir birine katılması, karıştırılması anlamına gelmektedir.² “Şerik”, ortak anlamına; müşrik ise ortak koşan anlamına gelmektedir. Allah'ın bir eşinin, ortağının olduğunu kabul edip onaylamak büyük şirk, bazı işlerde Allah ile beraber başkasını gözetip dikkate almak da küçük şirktir.³

Allah'a şirk koşan Mekke müşrikleri, kendilerini bir ilaha tapmaya çağıran Hz. Muhammed (s.a.s) kendilerine elçi olarak gelince onun şahsına ve icra ettiği nübüvvet makamına yönelik çeşitli olumsuz tutum ve davranışlar sergilemişlerdir. Davranış, “Bir kişinin içinde bulunduğu toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullar dolayısıyla geliştirdiği ve onu aynı durumdaki kimselere yaklaştıran davranımların tümüne verilen addır” veya “bir kimse ya da bir olay karşısında alınan durumdur.”⁴ Davranım ise, “genel anlamda bir organizmanın görülen, görülmeyen her türlü bedensel, ruhsal ve zihinsel etkinliğine verilen addır.”⁵ Tutuma gelince, “bireyin insan, nesne, olay ve olgularla ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan eğilim ya da tavidir.”⁶ Tutumlar doğrudan gözlenemez, ama bireyin davranışları onun tutumunu ele verir. Tutumlar bireyin sevgisini, nefretini ve davranışını önemli

¹ Yusuf, 12/106; Ankebût, 29/65; Mü'min, 40/84.

² Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, Daru Sadr, Beyrut ts., X, s. 448; Ragıb İsfehani, *Müfredat*, Pınar Yay., çev. Yusuf Türker, İstanbul 2012, s. 798-799.

³ İsfehani, *Müfredat*, Pınar Yay., çev. Yusuf Türker, İstanbul 2012, s. 798-799.

⁴ Rasim Bakırcıoğlu, *Psikoloji Sözlüğü*, Anı Yayıncılık, Ankara 2006, s. 76.

⁵ Bakırcıoğlu, *Psikoloji Sözlüğü*, s. 76.

⁶ Bakırcıoğlu, *Psikoloji Sözlüğü*, s. 217.

ölçüde etkiler. Tutumlar da davranışların çoğu gibi sonradan öğrenilmişlerdir.⁷

Müşrikler, Hz. Muhammed'in (s.a.s) nübüvvetle görevlendirilmesini bir türlü hazmedemiyorlar ve onu daima kıskanıyorlardı. Zira Araplar içinde o kadar zengin ve itibarlı kimseler varken nasıl olur da nübüvvet Hz. Muhammed'e (s.a.s) indirilebilirdi. Bu söylemi de her defasında dile getiriyorlardı. "Ve dediler ki: Bu Kur'an iki şehirden bir büyük adama indirilse olmaz mıydı?"⁸ "Onlardan ileri gelenler: Yürüyün, tanrılarınıza bağlılıkta direnin, sizden istenen şüphesiz budur. Son dinde de bunu işitmedik. Bu, ancak bir uydurmadır. Kur'an aramızdan ona mı indirildi? diyerek kalkıp yürüdüler. Hayır! Onlar kitabım hakkında şüphe içindedirler. Hayır! Azabımı henüz tatmadılar."⁹ diyerek içlerindeki kıskançlık duygusunu dışa yansıttılar. Zira o, kendileri gibi sıradan bir beşerdi. Üstelik kendileri ondan daha zengin ve toplumda önder kimselerdi.¹⁰ Bundan dolayı onlar, nübüvvet görevini üstlenmesinden dolayı Hz. Peygamber'e kin ve öfke besliyorlardı.¹¹ Yine onun getirmiş olduğu ayetlere karşı içlerinde büyük bir kibir ve gurur vardı.¹² Onu ve onun getirmiş olduğu mesajı zorla susturmaya ve baskı altına almaya çalışıyorlardı. "İnkâr edenler: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin; okunurken gürültü çıkarın; belki üstün gelirsiniz!" dediler."¹³ Böylece onu her yönden baskı altına alıp daha işin başında, tebliği yeni başlamış olan bir mesajı ortadan kaldırmak istiyorlardı. Bu çalışmada ilk olarak müşriklerin nübüvvetle karşı çıkmalarının sebeplerine değinilecektir. Daha sonra müşriklerin Hz. Peygamber'in şahsına ve üstlendiği nübüvvet görevine karşı geliştirmiş oldukları menfi tutum ve davranışlar, buna karşılık Hz. Peygamber'in ve Kur'an'ın onlara karşı vermiş olduğu cevaplar Mekkî sûreler ve temel kaynaklar çerçevesinde ele alınıp incelenecektir.

2. MÜŞRİKLERİN NÜBÜVVETE KARŞI ÇIKMA SEBEPLERİ

Hz. Peygamber, kendisine gelen vahyi tebliğle görevlendirildiğinde müşrikler ona karşı çıkmışlardır. Bunun en önemli nedenlerinden biri Kur'an'ın, onların taptıkları şeyleri hedef almasıydı. Esasında Kureyş, işin başında Hz. Peygamber'in getirdiği şeye itiraz etmemiş, ancak putlara tapmanın yanlış bir inanış olduğunu bildiren ayetlerin¹⁴ gelmesiyle durum değişmiş, müşrikler Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara düşman olmuşlardır.¹⁵

⁷ Clifford T. Morgan, *Psikolojiye Giriş*, çev. Hüsnü Arıcı ve diğerleri, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Ankara 1990.

⁸ Zuhuf, 43/31.

⁹ Sâd, 38/6-8.

¹⁰ Ebu'l Kasım Muhammed Ömer Zemaşerî, *El-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil ve Uyuni'l Ekavil fi Vücuhi't-Te'vil*, Darü İhyai Türesi'l Arabiyyi, Beyrut ts., IV, s. 76.

¹¹ Hac, 22/72.

¹² Lokman, 31/7; Zümer, 39/59.

¹³ Fussilet, 41/26.

¹⁴ Ankebut, 29/17; Yunus, 10/18; Furkan, 25/55; Enbiyâ, 21/98.

¹⁵ Ebû Abdillâh Muhammed İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, Beyrut 1985, I, s. 199; Ahmed b. Yahya b. Câbir Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, tah. Muhammed Hamidullah, Kahire 1959, I, s. 116; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Fıkhü's-Siyre*, çev. Hanifi Akin, Karınca Polen Yayınları, İstanbul 2011, s. 206.

Kur'an, müşriklerin Ahiret inancı hususundaki inançsızlıklarına dikkat çekerek Hz. Peygamber'in o hususta getirmiş olduğu şeyleri inkâr ettiklerini ve Ahiret hayatında, dünya hayatında yaptıkları kötülüklerin hesabını vereceklerine inanmadıklarını haber vermektedir. "Bu size vaâdedilen (öldükten sonra yeniden dirilmek, gerçek olmaktan) çok uzak! Hayat, şu dünya hayatımızdan ibarettir. (Kimimiz) ölürüz, (kimimiz) yaşarız; bir daha diriltilecek de değiliz."¹⁶, "Bizi ancak zamanın geçmesi helâk eder"¹⁷, "Kıyamet bize gelmeyecek"¹⁸, "Öldükten sonra biz, (dünyadaki) ilk halimize mi döndürüleceğiz, (hem de) çürümüş kemikler olduktan sonra mı?" derler."¹⁹ âyetlerinde müşriklerin Ahireti kesin bir şekilde inkâr ettikleri ifade edilmektedir. Bu durum da daima Ahiret hayatını anlatan, cennet ve cehennemden bahseden Hz. Peygamber'in, müşrikler tarafından yalanlanmasını beraberinde getirmiştir.

Hız. Peygamber'in müşrikler tarafından yalanlanmasının bir nedeni de müşriklerin inançta, ibadette ve sosyal yaşamda atalarını sorgusuz sualsiz taklit etmeleriydi.²⁰ Bu durumu Kur'an şöyle dile getirmektedir: "Onlara, "Allah'ın indirdiğine ve Resul'e gelin" denildiği vakit, "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol) bize yeter" derler. Ataları hiçbir şey bilmiyor ve doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?"²¹ Görüldüğü gibi âyet, kulun yapıp icat ettiği şeylere tapmamayı, aksine sadece Allah'ın emrettiği şeye tâbi olmayı emretmektedir. Ne var ki onlar atalarını bilinçsizce takip etmeye devam ettiler. Bu nedenle Kur'an, "Ataları hiçbir şey bilmiyor ve doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?"²² buyurarak onları bu yanlış gidişatlarından dolayı kınamaktadır.²³ Ancak onlar inat ve kibirlerini sürdürerek atalarının dinine tâbi olamaya devam etmişlerdir.

Kur'an'ın, Hz. Muhammed'e (s.a.s) gönderilişini inkâr etmelerinin başka bir nedeni de Mekke toplumunda var olan kabilecilik anlayışı ve seçkinlik düşüncesidir. Mesela Ebû Cehil, peygamberliğin de Mekke'deki diğer görevler gibi sıradan bir görev olduğunu varsayarak şöyle demektedir: "Sikâye, rifâde ve meşvere görevleri Abdümenâfoğullarının elinde bulunmaktadır. Şimdi de Peygamber onlardan çıktı. Peki bize ne kaldı?"²⁴ Bunun yanında Mekke liderleri sahip oldukları mal ve servetlerini; makam ve mevkilerini kaybetmek istemiyorlardı. Bunun için en büyük tehlike olarak Hz. Muhammed'i (s.a.s) ve onun getirdiği dini görüyorlardı. Bu nedenle ona şiddetle muhalefet etmişler, hatta davasından vazgeçmesi

¹⁶ Mü'minun, 36-37.

¹⁷ Câsiye, 45/24.

¹⁸ Sebe, 34/3.

¹⁹ Naziat, 79/10-11.

²⁰ İbrahim Sarıçam, *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yayınları, Ankara 2002, s. 97.

²¹ Maide, 5/104.

²² Maide, 5/104.

²³ Seyyid Kutub, *Fî Zılâl-il Kur'an*, Hikmet Yayınları, çev. İ.Hakkı Şengüler ve diğerleri, yy. ts., IV, s. 476.

²⁴ Takiyüddin Ahmed b. Ali Makrîzî, *İmtâü'l-Esmâ'*, tah. Mahmud Muhammed Şâkir, yy. ts., s. 72.

karşılığında ona çeşitli dünyalık şeyler vadetmişlerdir.²⁵ Bununla beraber Mekke liderleri Hz. Peygamber'in getirdiği mesajın doğruluğuna inanıyorlardı, ama kibirlerinden ve sosyal çıkarlarının zedelenmesinden çekindikleri için onu inkâr etmişlerdir.²⁶

Kur'an'ın sosyal hayata getirmiş olduğu düzenlemeler müşrikler açısından kabul edilemez diğer gelişmelerdendir. Kur'an'ın, daha nübüvvetin ilk döneminde köleleri azad etme çağrısı, zekat ve sadaka vermeye teşvik etmesi, yetim ve yoksulları gözetmeye davet etmesi, mal sevgisi ve cimrilikten insanları sakındırması müşriklerin İslam dinine cephe almasını sağlıyordu. Çünkü böyle bir düzenin, saygınlıklarını ve menfaatlerini sona erdireceğini biliyorlardı. Bu yüzden Hz. Muhammed'e (s.a.s) ve getirdiği davete bütün güçleriyle karşı çıkmışlardır.²⁷ Böylece Hz. Peygamber'in Mekke döneminde yapmış olduğu tebliğ çok zor koşullar altında gerçekleşmiştir.

3. MEKKE MÜŞRIKLERİNİN NÜBÜVVET KARŞISINDAKİ TUTUM VE DAVRANIŞLARI

Mekke müşrikleri vahyin başlangıcı olan 610 yılından 622 yılında yapılan hicret olayına kadarki zaman aralığında Müslümanlara karşı farklı tutum ve davranışlar sergilemişlerdir. Başlangıçta nispeten daha yumuşak olan bu tutum ve davranışlar gün geçtikçe daha da şiddetlenmiş, nihayetinde Müslümanlar Medine'ye hicret etmek zorunda kalmıştır. Hatta Medine döneminde Mekkeli müşriklerle Bedir, Uhud ve Hendek savaşları gibi büyük savaşlar yapılmıştır. Bu bölümde davet karşısında Mekke müşriklerinin Müslümanlara karşı geliştirmiş oldukları olumsuz tutum ve davranışları; Kur'an'ın onlara karşı verdiği karşılığı ele almaya çalışacağız.

3.1. Görmezden Gelme

Kur'an, Hz. Peygamber'e 23 sene içinde peyderpey indirilen ilahi kelamın adıdır. Alak sûresinin ilk beş âyeti Kur'an'ın ilk nâzil olan âyetleri olarak kabul edilmektedir.²⁸ Hz. Osman'ın ve Cafer es-Sadık'ın Mushaf'larına göre Alak suresinin ilk beş ayetini müteakiben önce Kalem suresinin ilk dört ayeti, daha sonra Müzzemmil suresinin ilk dokuz ayeti nâzil olmuştur.²⁹ Söz konusu surelerin ilgili kısımlarında Hz. Peygamber vahiy almaya psikolojik olarak hazırlanmış, buna karşılık insanları Allah'a davetle ilgili herhangi bir mesaja yer

²⁵ Ebû Muhammed Abdülmelik İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, çev. Abdülvehhab Öztürk, Karaman Yayınları, İstanbul 2014, I, s. 374; İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Mehmet Yolcu, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2011, II, s. 27.

²⁶ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II, s. 169.

²⁷ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II, s. 29-30; Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 98.

²⁸ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *Câmiü's-sahîh*, thk. Muhammed Zühreyy İbn Nasır, Dâru'l-Tavk en-Necât, Beyrut 1422h., Bed'ül-vahy, 1; Müslim, Ebû'l-Hüseyin Muslim b. El-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, Dâru İhyâü't Tûrâsi'l-Arabî, Beyrut ts., İman, 252; İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 301; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, I, s. 94 İbn İshak, *Siyer-i İbn İshak*, s. 179; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, s. 74-75.

²⁹ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, TDV Yayınları, Ankara 1997, s. 86; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, I, s. 637-638.

verilmemiştir. Daha sonra “Ey bürünüp sarınan (Resûlüm)! Kalk ve (insanları) uyar.”³⁰ ayetlerinin nâzil olmasıyla beraber bu mesaja yer verilmiş ve böylece Hz. Peygamber’e etkin davet emri verilmiştir.³¹

Hız. Peygamber kendine gelen mesajı öncelikle ailesine ve İslam’ı kabul edeceğini umduğu kişilere tebliğ etmiştir. Bunun sonucunda Hz. Hatice, Hz. Peygamber’in kızları, Zeyd b. Hârise, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali ilk Müslümanlar olarak tarihe geçmişlerdir. Daha sonra ise Hz. Peygamber Mekke toplumunun lider ve zengin şahsiyetlerine Allah’ı mesajını ulaştırmak için çaba sarf etmiştir.³² İlk dönemde nâzil olan âyetler müşriklerin inançlarını yerme ve kınamaktan ziyade davetin temel prensiplerini açıklamaya yönelmiştir.³³ Bu nedenle de müşriklerin tepkisini çekmemiştir.

Kur’an’ın nâzil olduğu ilk dönemlerde müşrikler, Hz. Peygamber’le herhangi bir tartışma içine girip onun getirdiği şeye itiraz etmemişler ve onu görmezden gelmişlerdir. Ne zaman ki Hz. Peygamber onların ilahlarını hedef almaya başlamış, o andan itibaren onlar, ona ve Müslümanlara karşı düşmanca bir tutum ve davranış içine girmişlerdir.³⁴ Mesela, “(Böyle iken inkârcılar) Allah’ı bırakıp kendilerine ne fayda ne de zarar verebilen şeylere kulluk ediyorlar. İnkârcı da Rabbine karşı uğraşp durmaktadır.”³⁵ ayetinin ve bu meyandaki ayetlerin³⁶ nâzil olmaya başlamasıyla beraber müşriklerin düşmanlıkları daha da artmıştır. Ayetler, müşriklerin ve taptıkları şeylerin cehennemın yakıtı olacaklarını haber vermesinin yanında, onları zımnen düşünmeden kaçınmalarından dolayı akılsız olarak da nitelendirmektedir.³⁷ Zira akıllı olan kimse cansız varlıkların ilah olmayacağını anlar ve Allah’a teslim olur.

Kısaca ifade etmek gerekirse, müşrikler davetin ilk evresinde Hz. Peygamber’in getirmiş olduğu şeyler hususunda sessiz kalmışlar, adeta kendilerine tebliğ edilen o mesajı iç dünyalarında anlamlandırmaya çalışmışlardır. Ancak maddi-manevi çıkarlarının zedelenmeye başlaması ve putları aleyhinde nâzil olan ayetler neticesinde itirazlarını yükseltmeye başlamışlar ve böylece Hz. Peygamber’in daveti karşısında tutum ve davranışlarını değiştirmişlerdir.

³⁰ el-Müddessir, 74/1-2.

³¹ Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, I, s. 636-639.

³² İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 306; Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, II, s. 41; Ahmet Önkal ve dğr., *Hız. Peygamber’in İzinde*. DİB Yayınları, Ankara 2013, s. 52.

³³ Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, I, s. 640; Mevlüt Güngör, *Kur’an Penceresinden Bakış*, Kur’an Kitaplığı, İstanbul 1997, s. 147.

³⁴ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübra*, I, s. 199; Ahmed b. Yahya b. Câbir Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, tah. Muhammed Hamidullah, Kahire 1959, I, s. 116; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Fıkhü’s-Siyre*, çev. Hanifi Akın, Karınca Polen Yayınları, İstanbul 2011, s. 206.

³⁵ Furkan, 25/55.

³⁶ Ankebut, 29/17; Yunus, 10/18; Enbiyâ, 21/98.

³⁷ Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr bin Yezid b. Halid Taberî, *Camî’ü’l-Beyân an Te’vil Ey’il- Kur’ân*, Dâru’l Fikr, Beyrut 1405h., XVII, s. 95.

3.2. Alay Etme

Kur'an'da alay etmek; "istihza",³⁸ "suhr",³⁹ kelimeleriyle ifade edilmektedir. İstihza kavramı, "gizlice, çaktırmadan şaka yapmak, latife etmeyi istemek" anlamında kullanılmaktadır.⁴⁰ Suhr kavramı ise, "Bir nesneyi kendine mahsus bir amaca, maksada doğru zorla veya zor kullanıp boyun eğdirerek sevk etmek" anlamına gelmektedir.⁴¹ Bunun yanında "dihk"⁴² kelimesi de bazen alay etmek anlamına gelmektedir.⁴³ Kur'an'da alay etme fiili Mekkî surelerde kâfirlere; Medenî surelerde ise kâfirlere, münafıklara ve ehl-i kitab'a nispet edilmektedir.⁴⁴ Alay etmek, Türk Dil Kurumu sözlüğünde şöyle tarif edilmektedir: "Bir kimsenin, bir şeyin, bir durumun, gülünç, kusurlu, eksik vb. yönlerini küçümseyerek eğlence konusu yapmak"⁴⁵ Tanımdan da anlaşılacağı gibi alay, insanın büyüklüğüne karşısındakini küçük görmesidir. Bununla alay eden kimse muhatabını küçük görmeye çalışır. Ama bu davranışlarıyla kendilerini de küçültmüş olurlar.⁴⁶ Kur'an, müşriklerin Allah ile,⁴⁷ peygamberler ile,⁴⁸ Kur'an ile,⁴⁹ Ahiret hayatı ile,⁵⁰ müminler ile,⁵¹ alay ettiklerini haber vermektedir. İslam alimleri peygamberlerle ve Allah'ın ayetleriyle alay etmenin insanı küfre götüreceğini bildirmişlerdir.⁵²

Müşrikler, Müslümanlarla alay etmeyi bir psikolojik savaş taktiği olarak görmüşler ve Allah'ın dininin yayılmasını engellemek için Müslümanlarla alay edip onları küçümsemişlerdir.⁵³ Hz. Peygamber hakkında "İşte Abdulmuttalipoğullarının kendisiyle gökten konuşulan oğlu" diyerek alay ediyorlardı.⁵⁴ Üstelik bu durum sadece Hz. Muhammed (s.a.s) ve ümmeti için geçerli bir durum değildi. "Senden önceki peygamberlerle de alay edilmiş, bu yüzden onlarla alay edenleri alay ettikleri şey (azap) kuşatıvermişti."⁵⁵ ayetinin de ifade ettiği gibi önceki peygamberler de kavimlerinde alaya alınmışlardı. Söz konusu ayet

³⁸ Bakara, 2/14-15.

³⁹ Mü'minûn, 23/110; Sâffât, 37/12.

⁴⁰ İsfehani, *Müfredat*, 1514.

⁴¹ İsfehani, *Müfredat*, 706.

⁴² Mü'minûn, 23/110.

⁴³ İsfehani, *Müfredat*, 889.

⁴⁴ Ahmet Sait Sıcak, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Dini Alaya Alanlara Karşı Müminlerin Takınmaları Gereken Tavırlar*, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, 2015, s. 435.

⁴⁵ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5aa2454416b187.51081881, Erişim tarihi: 09.03.2018.

⁴⁶ Emin Sert, *Kur'an'da İnsan Tipleri ve Davranışları*, Bilge Matbaacılık, İstanbul 2004, s. 265.

⁴⁷ Nahl, 16/57.

⁴⁸ En'am, 6/10; Ra'd, 13/32; Enbiya, 21/41.

⁴⁹ Furkan, 25/4-5, 32.

⁵⁰ Yasin, 36/78; Sa'd, 38/16.

⁵¹ Mutaffîfîn, 83/34.

⁵² Muvaffakuddîn İbn Kudame, *el-Muğni*, tah. Abdullah b. Abdülmuhsin Türki, Abdülfettah Muhammed el-Hulv, yy. ts, XII, s. 298-299.

⁵³ Mustafa Çağrı, *İstihza*, DİA, İstanbul 2001, XXIII, s. 347.

⁵⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, I, 199; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, s. 115.

⁵⁵ En'am, 6/10. Benzer ayetler için bkz. Hicr 15/11; Yâsîn 36/30.

müşriklerin, “Muhammed’e (görebileceğimiz) bir melek indirilseydi ya!...”⁵⁶ demeleri üzerine Hz. Peygamber’i teselli etmek üzere nâzil olmuştur. Bununla adeta Allah, Resulüne şöyle demektedir: “Onların sana karşı gösterdikleri kötü muamele, diğer ümmetlerin kendi peygamberlerine karşı izhâr ettikleri hal ve hareketlerinde de mevcuttu. Bu konuda sadece sen eziyet görüyor değilsin; tek değilsin...”⁵⁷ Böylece Kur’an, Hz. peygamberin motivasyonunda bir gevşeme olmaması için geçmiş peygamberlerle de alay edildiğini elçisine bildirmektedir.

Müşrikler, ne zaman Hz. Peygamber’i görseler onu küçümseyip alaya alıyorlardı. Bu durum ayette şöyle ifade edilmektedir: “Seni gördükleri zaman “Bu mu Allah’ın Peygamber olarak gönderdiği?” diye hep seni alaya alıyorlar.”⁵⁸ Bu ayet, müşriklerin Hz. Peygamber karşısında içine düştükleri çaresizliği ve acziyeti göstermektedir. Zira, onlar ilk olarak Hz. Peygamber’le alay etmişler, daha sonra da onu, “Şayet tanrılarımıza inanmakta sebat göstermeseydik, gerçekten bizi neredeyse tanrılarımızdan saptıracaktı...”⁵⁹ şeklinde vafsetmişlerdir. Böylece onların bu sözleri, Hz. Peygamber’in nübüvvet hususunda ileri sürmüş olduğu delillerin güçlü olduğunu ve aklının da kusursuz olduğunu kanıtlamaktadır.⁶⁰ Hatta müşrikler, Hz. Peygamber’in beşerî ihtiyaçlarını karşılamasından ötürü de onun bir peygamber olamayacağını dillendirip onunla alay etmeye kalkıştılar. Bu durum ayette şöyle ifade edilmektedir: “Onlar (bir de) şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber; (bizler gibi) yemek yiyor, çarşılarda dolaşiyor! Ona bir melek indirilmeli, kendisiyle birlikte o da uyarıcı olmalıydı! Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya içinden yiyip (meşakkatsizce geçimini sağlayacağı) bir bahçesi olmalıydı. (Ayrıca) o zalimler (müminlere): Siz, ancak büyüye tutulmuş bir adama uymaktasınız! dediler.”⁶¹ Görüldüğü gibi onlar, Hz. Peygamber’in de bir beşer olduğunu akıllarından çıkararak onunla ve Müslümanlarla alay etmeye başlamışlardır.

Müşrikler, Hz. Peygamber’in beşer olmasından kaynaklanan yeme, içme ve çarşılarda dolaşma gibi eylemlerini tuhaf karşılamışlar ve bu durumu nübüvveteye uygun olmayan bir durum olarak değerlendirmişlerdir. Üstelik onun yeme, içme, dolaşma gibi beşeri özelliklerini kullanarak onunla alay etmişlerdir. Onlara göre eğer Hz. Muhammed (s.a.s) gerçek peygamber olsaydı onun yanında kendisini uyaran bir melek olmalıydı. Yine o, içlerindeki en zengin kimse olmalıydı. Hâlbuki Hz. Muhammed’de bir beşerdir ve beşerî ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır.⁶² Esasında onlar peygamberin tebliğ yaparken zorbalıkla insanları itaate zorlayacağını sanıyorlardı. Bu

⁵⁶ En’âm, 6/8.

⁵⁷ Fahrüddin Muhammed b. Ömer Râzî, Tefsir-i Kebîr Mefâtihu’l Gayb, *Dârü’-Kütübi’l-İlmiyye*, Beyrut 2000, XII, s. 135.

⁵⁸ Furkan, 25/41. Benzer ayet için bkz. Enbiyâ, 21/36.

⁵⁹ Furkan, 25/42.

⁶⁰ Razi, *Tefsir-i Kebîr*, XIV, s. 74.

⁶¹ Furkan, 25/7-8.

⁶² Muhammed İbn Ahmed Ebu’l-Leys es-Semerkandî, *Tefsîru’s-Semerkandî*, tah. Mahmud Matarcî, Daru’l-Fikr, Beyrut ts., II, s. 530; Kutub, Seyyid, *Fî Zılâl-il Kur’an*, X, s. 500.

nedenle onlar peygamberin tebliğ yapmasını tam olarak algılayamamışlardı.⁶³ Ayrıca gönderilen peygamber kavminin dilini iyice bilmelidir ki yapacağı tebliğ tam ve eksiksiz olabilsin.⁶⁴ Müşriklerin bu iddialarına Kur'an şöyle karşılık vermektedir: “(Resûlüm!) Senin hakkında bak ne biçim temsiller getirdiler! Artık onlar sapmışlardır ve (hidayete) hiçbir yol da bulamazlar.”⁶⁵ Yine, “(Resûlüm!) Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı...”⁶⁶ şeklinde karşılık vermektedir.

Kur'an, müşriklerin Hz. Peygamber ile alay etmelerine sessiz kalmamış, onların alaylarına alay ederek karşılık vermiştir. Bu hususta Kur'an şöyle buyurmaktadır: “(Kâfirler) O'nu (Allah'ı) bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılmış olan, kendilerine bile ne zarar ne de fayda verebilen, öldürmeye, hayat vermeye ve ölüleri yeniden diriltip kabirden çıkarmaya güçleri yetmeyen tanrılar edindiler.”⁶⁷ Söz konusu ayette Allah, kâfirlerle alay etmektedir.⁶⁸ Zarar ve fayda verme gibi insanların yapabildikleri şeyleri dahi yapamayan putlar nasıl olacak da hayat verme ve yeniden diriltme gibi zor işleri yapabilecek.⁶⁹ Görüldüğü Kur'an, esasında onların bu husustaki büyük tenakuzlarına dikkat çekmekte, Müslümanlarla alay etmelerini ne kadar da temelsiz olduğuna vurgu yapmaktadır.

3.3. Mücadele ve Münakaşa

“Cedel” kökünden türeyen mücadele kelimesi “çekişmek veya tartışmak ve üstün gelmeye çalışmak için yarışmak ya da rekabet etmek” anlamlarına gelmektedir.⁷⁰ Münakaşa kelimesi de mücadele anlamına gelmektedir.⁷¹ Kur'an'da geçen cedel ve tartışma hem olumlu hem de olumsuz anlamda kullanılmıştır. Olumlu anlamda kullanılan cedel ve tartışma övülürken; olumsuz cedel ve tartışma yerilmiştir. “(Resûlüm!) Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et!”⁷² ayetinde de ifade edildiği gibi Hz. Peygamber'den inkâr edenlere karşı en güzel şekilde mücadele etmesi istenmiştir.⁷³

Kur'an, kâfirlerin,⁷⁴ münafıkların⁷⁵ ve şeytanın⁷⁶ cedelci yönlerine dikkatleri çekmektedir. Birçok ayette Kur'an, müşriklerin Allah'ın ayetlerine karşı girdikleri mücadele ve münakaşanın

⁶³ Ebu'l-A'lâ Mevdudî, *Tefhimu'l-Kur'an*, çev. Yusuf Karaca ve dğr., İnsan Yayınları, İstanbul 1995, III, s. 577.

⁶⁴ Semerkandî, *Tefsîru's-Semerkandî*, II, s. 530.

⁶⁵ Furkan, 25/9.

⁶⁶ Furkan, 25/20.

⁶⁷ Furkan, 25/3.

⁶⁸ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II, s. 59.

⁶⁹ Muhammed Ali Sabunî, *Saffetü't-Tefâsir*, Dersâadet, İstanbul ts., II, s. 355.

⁷⁰ İsfahanî, *Müfredât*, s. 315; İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, XI, s. 105.

⁷¹ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık, İstanbul 2015, s. 143.

⁷² Nahl, 16/125.

⁷³ Hayati Aydın, *Kur'an'da İnsan Psikolojisi*, Timaş Yayınları, İstanbul 1999, s. 239.

⁷⁴ Kehf, 18/56.

⁷⁵ Enfal, 8/6.

⁷⁶ Araf, 7/12.

yanında⁷⁷ Hz. Peygamber ile girdikleri mücadele ve münakaşadan da bahsetmektedir. Bu durum ise Kur'an'ın hoş karşılamadığı tartışmadır. Hoş karşılanmayan cedelde tartışan kişinin üstün gelme gibi bir amacı vardır. Onun için hak ve hakikatin ortaya çıkmasının bir anlamı yoktur. Bu kimse bir taraftan kendi haklılığını ispat etmeye çalışırken, diğer taraftan da rakibini suçlayıcı ifadelerle sarılır. Bu ise onun kibir duygusunun ön plana çıkmasından kaynaklanmaktadır. Böylece bu kimse içindeki gurur duygusunu tatmin etmeye çalışmaktadır.⁷⁸

Müşrikler bir taraftan nübüvvet hususunda Hz. Peygamber ile alay ederken diğer taraftan da ondan mucize talep ederek tartışmacı yönlerini ortaya koymaya başlamışlardır. Daha önceki peygamberlerin, kavimlerine mucizeler getirmelerini de süregelen bir yasa olduğunu söyleyerek bu görüşlerinde ısrar etmişlerdir.⁷⁹ Bu husustaki ayetler şöyledir: “Onlar: “Sen, dediler, bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız. Veya senin bir hurma bahçen ve üzüm bağın olmalı; öyle ki, içlerinden gürül gürül ırmaklar akıtmalısın. Yahut, iddia ettiğin gibi, üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın veya Allah'ı ve melekleri gözümüzün önüne getirmelisin. Yahut da altından bir evin olmalı, ya da göğe çıkmalısın. Bize, okuyacağımız bir kitap indirmediğin sürece (göğe) çıktığına da asla inanmayız.” De ki: Rabbimi tenzih ederim. Ben, sadece beşer bir elçiyim.”⁸⁰

Kur'an ise müşriklerin bu mucize isteklerine olumlu cevap vermemektedir. “Ona Rabbinden (başkaca) mucizeler indirilmeli değil miydi?” derler. De ki: Mucizeler ancak Allah'ın katındadır. Ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım.”⁸¹ Zira, müşrikler inat ve kibir bakımından zirveye çıkmış kimselerdir. Allah, onların durumunu bilmektedir. Yine Allah fâil-i muhtardır, yani dilediğini yapandır. Durum böyleyken mucizeler onlara gelse de bu durum onları imana getirmeyecektir.⁸² Nitekim “Eğer sana kâğıt üzerine yazılmış bir kitap indirseydik de onlar elleriyle onu tutmuş olsalardı, yine de inkâr ediciler: Bu, apaçık büyüden başka bir şey değildir, derlerdi.”⁸³ ayeti de bu duruma işaret etmektedir. Böylece onların mucize talepleri cevapsız bırakılmıştır. Bu durum müşriklerin inkârlarına daha sıkı bir şekilde yapışmalarına neden olmuş ve bunun sonucunda Hz. Peygamber'in davetini engellemeye ve onun hakkında olumsuz propaganda yapmaya başlamışlardır. Ayrıca bunun sonucunda onların üslubu alay ve eğlenceye, onu çaresiz bırakmaya kadar varmıştır.⁸⁴

⁷⁷ Şura, 42/35.

⁷⁸ Aydın, *Kur'an'da İnsan Psikolojisi*, s. 239.

⁷⁹ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II, s. 110.

⁸⁰ İsrâ, 17/90-93. Benzer ayetler için bkz. Hicr, 15/6-7; Furkan, 25/7-8; Kasas, 28/48; Enbiyâ, 21/5.

⁸¹ Ankebut, 29/50. Benzer ayetler için bkz. Taha, 20/133; Şuara, 26/197; Ankebut, 29/53-54; Mülk, 67/25-26.

⁸² Razi, *Tefsir-i Kebîr*, XII, s. 174; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II, s. 112.

⁸³ En'am, 6/7, 109-111; Benzer ayetler için bkz. Hicr, 15/14-15.

⁸⁴ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II, s. 112.

Müşriklerin Hz. Peygamber'den yüz çevirmeleri ona çok ağır gelmişti. Bu nedenle Allah, elçisine şöyle hitap etmiştir: “Eğer onların yüz çevirmesi sana ağır geldi ise, yapabilirsen yerin içine inebileceğin bir tünel ya da göğe çıkabileceğin bir merdiven ara ki onlara bir mucize getiresin! Allah dileseydi, elbette onları hidayet üzerinde toplayıp birleştirirdi, o halde sakın cahillerden olma!”⁸⁵ Ayet, Kur'an karşısında müşriklerin yüz çevirmesi karşısında Hz. Peygamber'den Allah'ın hükmü gelinceye kadar sabretmesini istemektedir. Aksi takdirde eğer gücü yeterse onların mucize taleplerine cevap vermesini istemektedir.⁸⁶ Böylece onların davranışları karşısında hem Hz. peygamber teselli edilmekte, hem de onlara aldırış etmemesi ondan istenmektedir.

3.4. İftira ve Hakaret

İftira kelimesi sözlükte “yalan söylemek, uydurmak, bozmak” gibi anlamlara gelmektedir.⁸⁷ Terim olarak ise, “bir kimseye asılsız olarak suç, günah yahut kusur sayılan bir söz, davranış veya nitelik isnat etmek” anlamında kullanılmaktadır.⁸⁸ Kur'an'da türevleriyle beraber elli dokuz yerde geçen iftira kelimesi,⁸⁹ çoğu yerde müşriklerin Allah,⁹⁰ peygamber⁹¹ ve Kur'an⁹² hakkında uydurmuş oldukları yalanlara değinmektedir. Ayetlerde geçen “ifk”⁹³ “zûr”⁹⁴, “ramy”⁹⁵ ve “bühtan”⁹⁶ kelimeleri de iftira kelimesinin anlam alanına girmektedir.⁹⁷ Ayrıca Kur'an, insanın insana yapmış olduğu iftiradan da bahsetmektedir.⁹⁸

Müşriklerin Hz. Peygamber'in davetini engellemek için başvurmuş oldukları yollardan bir tanesi de ona iftira atıp toplumda onu itibarsızlaştırma gayretleridir. Bu nedenle onu, kâhin,⁹⁹ sihirbaz,¹⁰⁰ mecnun,¹⁰¹ şair¹⁰², yalancı¹⁰³ gibi olumsuz vasıflarla nitelendirmişlerdir. Bir zamanlar ona Muhammedü'l-Emin diyenler şimdi onu kâhin, sihirbaz, yalancı, deli ve şair

⁸⁵ En'am, 6/35. Benzer ayet için bkz. Hûd, 11/12.

⁸⁶ Firuzabadî, *Tenviriül Mikbas Min Tefsiri İbn Abbas*, Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, Lübnan ts., I, s. 108; Ali b. Ahmed Ebû'l Hasen Vahidî, *el-Veciz fi tefsiri'l-kütubi'l-aziz*, thk. Safvan Adnan Davudî, ed-Daru's-şâmiye, Beyrut 1415h., I, s. 351.

⁸⁷ İsmâil b. Hammâd Cevherî, *es-Sihah Tacü'l-Luga* ve Sihahü'l-Arabiyye, Daru'l-İlim, Beyrut 1979, VI, 2454; Mustafa Çağrırcı, İftira, *DİA*, İstanbul 2000, XXI, s. 521.

⁸⁸ Çağrırcı, İftira, *DİA*, XXI, s. 521.

⁸⁹ Muhammed Fuad Abdülbaki, *El-Mu'cem 'ul Müfrehes li'l-Elfazi'l Kur'an'il-Kerim*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1990, s. 517-518.

⁹⁰ Âl-i İmrân, 3/94; En'am, 6/21, 93, 144.

⁹¹ Yûnus, 10/38; Hûd, 11/13, 35.

⁹² Kalem, 68/15.

⁹³ Nûr, 24/11, 12; Furkân, 25/4; Sebe, 34/43.

⁹⁴ Furkan, 25/4.

⁹⁵ Nur, 24/4, 6.

⁹⁶ Nisâ, 4/20, 112, 156; Nûr, 24/16.

⁹⁷ Çağrırcı, İftira, *DİA*, XXI, s. 521; Mehmet Soysaldı, Kur'an'da iftira Kavramı ve Müfterilerin Hükmü, *Diyanet İlmî Dergi*, 2005, cilt: XLI, sayı: 4, s. 93.

⁹⁸ Nur, 24/4.

⁹⁹ Tur, 52/29; Hakka, 69/42.

¹⁰⁰ Sâd, 38/4-5; Zariyat, 51/52.

¹⁰¹ Tur, 52/29; Duhan, 44/14; Zariyat, 51/52.

¹⁰² Enbiyâ, 21/5; Saffât, 37/36; Hakka, 69/41.

¹⁰³ Al-i İmran, 3/184.

gibi ifadelerle itham etmeye başlamışlardı.¹⁰⁴ Kur'an ise onların bu ithamlarına karşı çıkarak şöyle buyurmuştur: “(Resûlüm!) Sen öğüt ver. Rabbinin lütfuyla sen ne bir kâhinsin, ne de bir deli. Yoksa onlar: (O,) bir şairdir; onun, zamanın felâketlerine uğramasını bekliyoruz mu diyorlar?”¹⁰⁵ Müşrikler, Hz. Peygamber’i şair olarak nitelendirdikten sonra onun zamanın felaketleriyle helak olacağını söylemişlerdir. Zira, Araplar şairler hakkında ileri geri konuşmaktan çekinmekteydiler. Hz. Peygamber’in gücünün şiirden geldiğine inanarak onunla çatışmaktan uzak durmuşlar ve bu nedenle “onun, zamanın felâketlerine uğramasını bekliyoruz...”¹⁰⁶ şeklindeki sözlerini sarf etmişlerdir. Yahut da onun söylediğinin şiir olduğunu iddia ederek ilahlarının onu cezaya düşür kılacağını iddia etmişlerdir.¹⁰⁷

Bir hac mevsiminde Velid bin Muğire ve etrafındakiler bir araya gelerek insanları Hz. Peygamber’in tebliğinden uzak tutmak amacıyla bir söylem geliştirmeye karar verdiler. Bu amaçla ona şair, kâhin, deli, sihirbaz gibi ifadelerden biriyle hitap edilmesini istediler. Bu hususta tek söylemde anlaşarak Hz. Peygamber’in davetini engellemeye çalıştılar. Sonunda sihirbaz söylemi üzerinde birleştiler. Hz. Peygamber’i sihirbaz, getirmiş olduğu şeyi ise sihir olarak nitelendirmişlerdir. Zira, onlara göre Hz. Peygamber’in getirmiş olduğu söz, öyle bir sözdür ki onunla kişiyle kardeşinin, babasının, eşinin ve aşiretinin arasını açıyordu. Bu nedenle hac mevsimi boyunca yollara oturup insanları Hz. Peygamber’e karşı ikaz ettiler. Onun bir sihirbaz olduğu yalanını her tarafa yaydılar.¹⁰⁸ Allah ise bu olayın müsebbibi Velid bin Muğire hakkında şu ayetleri indirdi: “Tek olarak yaratıp, kendisine geniş servet ve gözü önünde duran oğullar verdiğim, kendisi için (nimetleri önüne) serdikçe serdiğim o kimseyi bana bırak! Üstelik o (nimetlerimi) daha da arttırmamı umuyor. Asla (ummasın)! Çünkü o, bizim âyetlerimize karşı alabildiğine inatçıdır. Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım! Zira o, düşündü taşındı, ölçtü biçti. Canı çıkasica, ne biçim ölçtü biçti! Sonra, canı çıkasica tekrar (ölçtü biçti); nasıl ölçtü biçtiyse! Sonra baktı. Sonra kaşlarını çattı, suratını astı. En sonunda, kibrini yenemeyip sırt çevirdi de: “Bu (Kur’an) dedi, olsa olsa (sihirbazlardan öğrenilip) nakledilen bir sihirdir. Bu, insan sözünden başka bir şey değil.” Sonra baktı. Sonra kaşlarını çattı, suratını astı. En sonunda, kibrini yenemeyip sırt çevirdi de: “Bu (Kur’an) dedi, olsa olsa (sihirbazlardan öğrenilip) nakledilen bir sihirdir. Bu, insan sözünden başka bir şey değil.”¹⁰⁹

Müşriklerin Kur’an’ı Hz. Peygamber’in uydurduğuna yönelik ithamlarına Kur’an’da onlara karşı meydan okuyarak cevap vermiştir. Öncelikle Kur’an, kendisinin benzeri bir kitabı

¹⁰⁴ Sariçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 91; Önkal ve diğr., Hz. Peygamber’in İzinde, s. 48.

¹⁰⁵ Tur, 52/29-30.

¹⁰⁶ Tur, 52/29-30.

¹⁰⁷ Razi, Tefsîri Kebir, XXIV, s. 219.

¹⁰⁸ İbn Hişam, Siret-i İbn Hişam, I, s. 339.

¹⁰⁹ Müddessir, 74/11-25.

onlardan getirmesini istemiştir. “De ki: Eğer doğru sözlüler iseniz, Allah katından bu ikisinden (bana ve Musa’ya inen kitaplardan) daha doğru bir kitap getirin de ben ona uyayım!”¹¹⁰ Daha sonra ise Kur’an’ın benzeri on sureyi getirmelerini istemiştir. “Yoksa, “Onu (Kur’an’ı) kendisi uydurdu” mu diyorlar? De ki: Eğer doğru iseniz Allah’tan başka çağırabildiklerinizi (yardıma) çağırın da siz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin.”¹¹¹ En sonunda ise Kur’an’ın benzeri bir sûre getirmeye onları davet etmiştir: “Yoksa, Onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer sizler doğru iseniz Allah’tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırın da (hep beraber) onun benzeri bir sûre getirin.”¹¹² Ancak müşrikler bu meydan okumanın hiçbirini yerine getirememişler ve şu tehditle yüz yüze kalmışlardır. “Bunu yapamazsanız -ki elbette yapamayacaksınız- yakıtı, insan ve taş olan cehennem ateşinden sakının. Çünkü o ateş kâfirler için hazırlanmıştır.”¹¹³ Bu nedenle onlar Kur’an’a karşı çok şiddetli kin ve düşmanlık içinde olmalarına rağmen bunu gerçekleştirememişlerdir. Bu da Kur’an’ın ayrı bir mucizesidir.¹¹⁴ Görüldüğü gibi bu ayetler müşriklerin Hz. Peygamber’e şair, deli, mecnun, kâhin, sihirbaz demelerine karşılık onları susturucu mahiyette nazil olan ayetlerdir. Yine onların Kur’an’ı eskilerin masalları kabul etmelerine ve onun Hz. Peygamber tarafından uydurulduğu ithamına da cevap teşkil eden son derece güçlü bir meydan okumadır. Böylece Hz. Peygamber’in doğruluğu ve samimiyeti Kur’an tarafından açık bir şekilde ortaya konulmuştur.¹¹⁵

Müşriklerin Hz. Peygamber’e karşı giriştikleri bir diğer olumsuz tavır ve davranış ise ona hakaret etmeleridir. Sözlükte hakaret, “bir şeye veya bir kimseye yönelik küçültücü ve aşağılayıcı söz ve davranış” mânasına gelmektedir.¹¹⁶ Müşrikler de Hz. Peygamber’in kendilerine getirdiği şeyler hususunda onunla aklî olarak mücadele etmede yetersiz kalınca ona hakaret edip, onu küçük düşürmeye çalışmışlardır. Mesela Ebu Cehil, Sefa tepesinin yanında Hz. Peygamber’e rastladığında ona eziyet etmiş ve sövmüştür. Onun dinini ve görevini küçümseyecek sözler söylemiştir. Ancak Hz. Peygamber, onun bu davranışına aldırış etmemiştir.¹¹⁷ Ebu Leheb de Hz. Peygamber’in Sefa tepesindeki konuşmasından sonra ona “Helak olasıca! Bizi bunun için mi topladın?” diyerek hakaret etmiştir.¹¹⁸ Yine Kureyş, Hz. Peygamber’e sövüp olmadık hakaretlerde bulunmuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber de: “Allah’ın Kureyş’in eziyetini benden çevirmesine şaşmıyor musunuz, sövüyorlar, yeriyorlar,

¹¹⁰ Kasas, 28/49. Benzer ayetler için bkz. Tur, 52/33-34; İsrâ, 17/88.

¹¹¹ Hûd, 11/13.

¹¹² Yunus, 10/38.

¹¹³ Bakara, 2/24.

¹¹⁴ İsmail İbn Kesir, *Tefsîru’l- Kur’an’il-Azîm*, Daru’l-Fikr, Beyrut 1401h.

¹¹⁵ Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, II, s. 118.

¹¹⁶ Mehmet Boynukalın, “Sövme” *DİA*, İstanbul 2009, c. XXXVII, s. 397.

¹¹⁷ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 369.

¹¹⁸ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübra*, I, s. 200.

ben ise Muhammed'im (şerefliyim, övülenim)" derdi.¹¹⁹ Ancak Kur'an, Ebu Cehil ve onun gibilerinin yaptıklarına üzülmemesini, sabretmesini ve Allah'ın her şeyi bildiğini ona haber vermektedir: "Onların (inkârcıların) sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün izzet (ve üstünlük) Allah'ındır. O, işitendir, bilendir."¹²⁰

Bazı Müslümanlar müşriklerin putlarını eleştirmede çok ileri gidince müşriklerde bunun karşılığında Allah hakkında olumsuz şeyler söylemeye başlamışlardır: Bu durum ayette şöyle ifade edilmektedir: "Allah'tan başkasına tapanlara (ve putlarına) sövmeyin; sonra onlar da bilgisizce, düşmanca Allah'a söverler..."¹²¹ Ayette de ifade edildiği gibi Müslümanların onların putlarını alaya almaları ve putlar hakkında ileri geri konuşmaları müşrikleri öfkelenmişti. Bu nedenle onlar da işi Allah'a hakaret etmeye kadar vardırmışlardı. Böyle bir durumda belki onların kalbi İslam dinini kabul etmeye tamamen kapanacak, dine karşı içlerinde büyük bir kin ve öfke oluşacaktı. Bu nedenle Allah onların dinine sövülmesini yasaklamıştır.¹²² Bunun yerine onları ikna etmede nezaket ve saygının daha etkili olacağı salık verilmiştir. Zira hakaret ve sövme, düşmanlık duygularının daha da artmasına neden olur.¹²³ Görüldüğü gibi Kur'an, müşriklerin bütün eziyetlerine rağmen bu yolda daha itidalli yürümeleri hususunda Müslümanları uyarmaktadır.

3.5. Uzlaşma Vaadi

Hz. Peygamber'i davasından vazgeçirmeye muktedir olamayan müşrikler ona çeşitli dünyevî menfaatler vadederek onunla uzlaşmanın yolunu aramaya başlamışlardır. Bu doğrultuda istediği takdirde ona mal vereceklerini, istediği takdirde başlarına kral yapacaklarını, cinlenmiş ise onu o hastalıktan kurtaracaklarını vadedmişlerdir. Bu durum karşısında Hz. Peygamber onlara şöyle demiştir: "Bende bu dedikleriniz yoktur. Ben bunları sizden ne mal ne de şeref kazanmak ne de başınıza kral olmak için getirmedim. Ancak Allah beni size elçi olarak gönderdi. Bana bir kitap indirdi. Sizin için müjdeci ve uyarıcı olmamı emretti. Ben de size Rabbimin mesajlarını ulaştırdım. Size nasihat ettim. Eğer kabul etmezseniz Allah benimle sizin aranızda hükmünü verinceye kadar sabrederim."¹²⁴ Bundan sonuç alamayan müşrikler Hz. Peygamber'i bir sene kendi ilahlarına, bir sene Allah'a kulluk

¹¹⁹ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 448.

¹²⁰ Yunus, 10/65.

¹²¹ En'am, 6/108.

¹²² Razi, *Tefsîr-i Kebir*, XIII, s. 113; Begavî, *Tefsîru'l-Begavî*, tah. Halid Abdurrahman el-Ak, Daru'l-Mağrife, Beyrut ts., II, s. 121; Muhammed Şevkanî, *Fethu'l-Kadir*, Daru'l-Fikr, Beyrut ts., II, s. 150.

¹²³ Hayreddin Karaman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Türkçe meal ve Tefsir*, DİB yayınları, Ankara 2008, II, s. 453.

¹²⁴ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 374.

etmeye davet ettiler. Bunun üzerine Kâfirun suresi nazil olmuştur. Böylece kâfirlerin umutları iyice kırıldı ve Müslümanlara karşı yapılan eziyet ve işkencenin dozajı daha da artmış oldu.¹²⁵

Kureyş Hz. Peygamber ile uzlaşmayı bir de amcası Ebû Tâlib üzerinden denemeye çalışmıştır. Bu nedenle Kureyş'in ileri gelenleri Hz. Peygamber'i davasından caydırmak için, farklı zamanlarda olmak üzere üç defa Ebû Tâlib'in yanına gelmişlerdir. Birinci seferinde Ebû Tâlib onları başından güzelce savdı. İkinci gelişlerinde Hz. Muhammed'in, kendi ilahlarına hakaret ettiğini öne sürerek onu durdurmasını Ebû Tâlib'den istemişlerdir. Kavminin böyle düşmanca tutumu Ebû Tâlib'e ağır geldi. Ancak Hz. Peygamber'i de onlara teslim etmedi. Ebû Tâlib Hz. Peygamber'e haber göndererek durumu ona iletti. Hz. Peygamber amcasının fikir değiştirdiğini zannederek ona şöyle seslendi: “Ey amca, Allah'a yemin ederim ki eğer bu işi bırakmam için güneşi sağıma, ayı da soluma koysalar, Allah onu meydana çıkarana ya da o yolda helak oluncaya kadar onu bırakmam,” dedi. Bunun üzerine Ebû Tâlib ona şöyle dedi: “Kardeşimin oğlu git, istediğini söyle, Allah'a yemin olsun ki seni asla kimseye teslim etmem,” dedi.¹²⁶

Müşrikler Ebû Tâlib'in Hz. Peygamber'i teslim etmeye yanaşmadığını anlayınca ona Velid b. Muğirenin genç ve yakışıklı oğlu Umâre'yi getirdiler. Onlar Ebû Tâlib'den Umâre'yi evlat edinmesini, bunun karşılığında da Hz. Peygamber'in kendilerine teslim edilmesini istediler. Ancak Ebû Tâlib onların bu tekliflerine şiddetle karşı çıktı ve yeğeni onlara teslim etmedi. Bunun üzerine zaten gergin olan ilişkiler tamamen kesilmiş oldu.¹²⁷ Görüldüğü gibi farklı tutum ve davranışlarla hedeflerine ulaşamayan müşrikler, tabiri caizse Hz. Peygamber'e rüşvet teklif etmişlerdir. Hz. Peygamber de onların bu tekliflerini hiç düşünmeden geri çevirmiştir.

3.6. Boykot

Boykot sözcüğü Türk Kurumu Sözlüğü'nde, “Bir işi, bir davranışı yapmama kararı alma” ya da “Bir kimse, bir topluluk veya bir ülkeyle amaca ulaşmak için her türlü ilişkiyi kesme” anlamında kullanılmaktadır.¹²⁸ Müşrikler, işin başlangıcında Müslümanlara karşı ellerinden gelen her türlü olumsuz davranışı sergilemişlerdir. Öncelikle bu davayı görmezden gelmişler, daha sonra Müslümanlarla alay etmişler, iftira ve hakaret yoluna başvurmuşlardır. Onlara karşı eziyet ve işkence yoluna tevessül etmişlerdir. Bunda da başarılı olamayan müşrikler Müslümanları boykot altına almaya karar vermişlerdir.

¹²⁵ Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensarî Kurtubî, *el-Camiu'l-Ahkâmi'l-Kur'an*, Daru'ş-şagb, Kahire ts., XX, s. 226.

¹²⁶ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 334.

¹²⁷ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 335.

¹²⁸ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5aba20ffcdb8c3.30695504, Erişim tarihi: 15.03.2018.

İslam tarihinde boykot, müşriklerin Müslümanlarla sosyal ve ekonomik anlamda ilişkilerini kestikleri ve risaletin yedinci yılından başlayıp üç sene devam eden elim bir hadisedir. Müşrikler, Habeşistan'a giden Müslümanların huzur içinde yaşadıklarını görünce Hz. Peygamber'i öldürmeye niyetlendiler ve onu koruyan Hâşim ve Muttalipoğullarıyla aralarındaki ilişkiyi kestiler. Ebû Tâlib, Müslümanları ve bu iki kabileyi güven altında tutmak için onları Ebû Tâlib mahallesinde bir araya topladı. Müşrikler tarafından orada yaşayanlarla kız alıp vermek ve ticaret yapmak yasaklandı. Bu amaçla hazırlanan bir belge Kâbe'nin duvarına asıldı.¹²⁹ Bu dönemde Müslümanlar çok zor durumda kalmışlardır. Boykotun üçüncü senesinde bazı insanların araya girmesi ve Hz. Peygamber'in Kâbe'de asılı olan boykot metninin "bismikellâhümme" kısmı dışındaki yerlerinin bir ağaç kurdu tarafından yenildiğini haber vermesi ve bu haberin de doğru çıkması sonucunda boykot tamamen sona ermiştir.¹³⁰ Böylece müşrikler boykottan da umduklarını elde edememiş oldular.

Ha-mim sureleri olarak da bilinen Mümin, Fussilet, Şura, Zuhruf, Duhan ve Casiye surelerinin boykot döneminde indiğini söyleyebiliriz.¹³¹ Buna surelerin ana teması ve üslubu da işaret etmektedir. Söz konusu sureler kendi aralarında bir bütünlük de oluşturmaktadır.¹³² "Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz. O gün zalimlere, özür dilemeleri hiçbir fayda sağlamaz. Artık lânet de onlarındır, kötü yurt da onlarındır!"¹³³ Yine "Biz seni onlardan alıp götürsek de yine onlardan intikam alırız. Yahut onlara vâdettiğimiz azabı, sana gösteririz. Çünkü bizim onlara gücümüz yeter."¹³⁴ ayetlerinin de bu dönemle uyumlu mesajlar verdiği ve bu nedenle müşriklerin yaptıklarına karşılık ayetlerin üslubunun da oldukça sertleştiği görülmektedir.

3.7. Fiili Saldırı

Müşrikler, Müslümanları dinlerinden döndürmek için en son çare olarak onlara karşı fiili saldırı girişimini başlatmışlardır. Bu amaçla öncelikle fakir ve kimsesiz Müslümanlara eziyet etmeye başlamışlardır. Öyle ki güçsüz Müslümanlara yönelik baskı, zulüm ve işkence Mekke'nin fethine kadar sürmüştür. Müslümanlara zulüm ve işkence Mekke döneminin en belirgin özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³⁵ Habbâb b. Eret, Bilal-i Habeşî, Bilal'in annesi Hamâme, Ammâr b. Yâsir ve annesi Sümmeyye ilk dönem zulme ve

¹²⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, I, s. 207-209; Belâziürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, s. 230-232.

¹³⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, I, s. 208-210.

¹³¹ Abdülvahid Yakub Sipahioğlu, *Boykot Döneminde Nazil Olan Surelerin Tespiti ve Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014, s. 79.

¹³² Muhammed Âbid el-Câbirî, *Fehmu'l-Kur'an-Siyer Eşliğinde Kur'an'ı Anlamak*, çev. Muhammed Coşkun, Mana Yayınları, İstanbul 2013, II, s. 123.

¹³³ Mü'min, 40/51-52.

¹³⁴ Zuhruf, 43/41-42.

¹³⁵ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II, s. 129.

işkenceye uğrayan güçsüz Müslümanlardan bazılarıdır.¹³⁶ Bu Müslümanlardan bazıları sıcak kumlar üzerinde günlerce aç ve susuz bırakılmış, bazıları dövülüp kamçılanmış, bazıları da dininden döndüğünü söylemek zorunda kalmıştır.¹³⁷

İlk Müslümanların maruz kaldığı gibi Hz. Peygamber de müşriklerin eziyet ve işkencelerine maruz kalmıştır. Her türlü alay ve hakaretlerinden sonra Hz. Peygamber'i yolundan engelleyemeyen müşrikler, son olarak ona karşı fiili saldırıya geçmişlerdir. Bir gün Hz. Peygamber Kâbe'nin avlusunda namazda secdede iken Ebu Cehil deve işkembesini onun üzerine dökmüştür.¹³⁸ Yine müşriklerden biri ridasını Hz. Peygamber'in boynuna dolayıp onu öldürmek istemiştir. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir ağlayarak öne atılmış ve şöyle demiştir: "Bir adamı Rabbim Allah'tır, dediği için mi öldüreceksiniz." Bu söz üzerine onlar geri çekilmişlerdir.¹³⁹

Müslümanların müşrikler tarafından işkence ve saldırılara maruz kalması Kur'an ayetlerinin de işaret etmiş olduğu bir husustur. Bu hususta Kur'an, Müslümanlara önceki kavimlerin bu hususta çektiği sıkıntı, eziyet ve saldırıları örnek olarak sunmakta ve böylece onları teselli etmektedir.¹⁴⁰ Bu durumdan bahseden ilk sure Buruc suresidir.¹⁴¹ Buruc suresinin bu husustaki ayetleri şöyledir: "Burçlara sahip gökyüzüne, geleceği bildirilmiş olan güne, (o günde) tanıklık edene ve edilene andolsun ki, ateşle dolu hendeğe atılanlar (yakılarak) öldürüldü. Onlar (yakanlar) da başlarına oturmuşlar, müminlere yapmakta oldukları işkenceyi seyrediyorlardı. Onlardan, sırf, göklerin ve yerin mülkü kendisine ait olan, azîz ve hamîd olan Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar. Oysaki Allah her şeyi görür. Şüphesiz inanmış erkeklerle inanmış kadınlara işkence edip sonra tevbe de etmeyenlere cehennem azabı ve (orada) yanma cezası vardır. İman edip sâlih ameller işleyenlere ise, zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur."¹⁴² Söz konusu ayetler sırf imanları sebebiyle müminleri ateşe atan Ashab-ı Uhdud'u hedef almaktadır. Nasıl ki bu yüzden Ashab-ı Uhdud hak ettiği cezaya çarptırıldı ise Mekke kâfirleri de bu cezadan kaçamayacaklardır. Nasıl ki o günkü Müslümanlar diri diri yanmayı göze aldysalar bugün de Mekke'de yaşayan Müslümanlar aynı dirayeti ve sabrı gösterebilmeli ve davalarından hiçbir ödün vermemelidirler. Sonuçta onlar cehenneme, inananlar ise cennete gireceklerdir.¹⁴³

¹³⁶ Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 92.

¹³⁷ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II, s. 132.

¹³⁸ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, s. 96.

¹³⁹ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 368.

¹⁴⁰ Razi, *Tefsir-i Kebir*, XXXI, s. 104.

¹⁴¹ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II, s. 130.

¹⁴² Buruc, 85/1-11.

¹⁴³ Mevdudî, *Tefhimu'l-Kur'an*, VII, s. 79.

Baskı ve zulüm iyice ayyuka çıkınca Müslümanlar Habeşistan'a hicret etmek zorunda kalmışlardır. İki defa hicret edilen Habeşistan'a birincisinde on bir erkek, on sekiz kadın; ikincisinde ise seksen üç erkek, on sekiz kadın hicret etmiştir.¹⁴⁴ Kur'an, bu iki hicrete de işaret etmektedir. "Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, onları dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz. Eğer bilirlerse ahiretin mükâfatı elbette daha büyüktür."¹⁴⁵ Görüldüğü gibi ayet, müslümanlar'ın sabırlarının ve psikolojik durumlarının güçlü olduğuna dikkat çekmektedir. Bu nedenle de zulüm ve işkenceler sonucu sabreden inananları övmekte ve onlara büyük mükâfatlar verileceğini bildirmektedir.¹⁴⁶

Hiz. Hatice ve Ebû Tâlib'in vefatından sonra müşriklerin baskı ve eziyeti daha da artmıştı. Hem bu sıkıntılardan kurtulmak hem de İslam dinini farklı coğrafyalarda yaymak maksadıyla Hiz. Peygamber beraberinde Zeyd b. Hârise olmak üzere Taif'e gitmeye karar vermiştir. Taifliler bu daveti kabul etmedikleri gibi Hiz. Peygamber ile alay etmişler, hakaretler savurmuşlar ve onu taşlatmışlardır. Bu durum ise Hiz. Peygamber'e çok ağır gelmişti.¹⁴⁷

Nübüvvetin on ikinci ve on üçüncü yıllarında gerçekleşen Akâbe biatları sonrasında Medineli Müslümanlar Hiz. Peygamber'i Medine'ye davet ettiler. Bu durumdan haberdar olan müşrikler Dârünnedve'de bir araya gelmişlerdir. Burada üç görüş ön plana çıkmıştı. Hiz. Peygamber'i ya hapsedeceklerdi, ya sürgün edeceklerdi ya da öldüreceklerdi. Ebû Cehil'in önerisiyle her kabileden seçilecek gençler tarafından Hiz. Peygamber'in öldürülmesi fikri oy birliğiyle kabul edilmişti. Böylece Hiz. Peygamber'in ailesi kısas isteyemeyecekti.¹⁴⁸ Hiz. Peygamber'e yapılması planlanan suikaste, "Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir."¹⁴⁹ ayetinde de işaret edilmektedir.

Suikast olayını öğrenen Hiz. Peygamber yatağına Hiz. Ali'yi yatırarak beraberinde Hiz. Ebû Bekir olduğu halde Mekke'den Medine'ye doğru yola koyulmuştur. Hicret olayına Mekke döneminin son sûresi olan Ankebût suresinde şöyle değinilmektedir: "Ey iman eden kullarım! Şüphesiz, benim arzım geniştir. O halde (nerede güven içinde olacaksınız orada) yalnız bana kulluk edin. Her can ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz. İman edip güzel işler yapanları, (evet) muhakkak ki onları, içinde ebedî kalmak üzere altlarından

¹⁴⁴ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 411; Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, s. 109-110; Derveze, *Kur'an'a Göre Hiz. Muhammed'in Hayatı*, II, s. 133-134; Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s.101-105.

¹⁴⁵ Nahl, 16/41. Benzer ayet için bkz. Zümer, 39/10.

¹⁴⁶ Derveze, *Kur'an'a Göre Hiz. Muhammed'in Hayatı*, II, s. 133.

¹⁴⁷ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, s. 115-117; Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s.108-109.

¹⁴⁸ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, s. 161; Derveze, *Kur'an'a Göre Hiz. Muhammed'in Hayatı*, II, s. 164; Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s.119.

¹⁴⁹ Enfâl, 8/30.

ırmaklar akan cennet köşklerine yerleştireceğiz. (Böyle iyi) işler yapanların mükâfatı ne güzeldir! Onlar, sabreden kimselerdir ve yalnız Rablerine güvenip dayanmaktadırlar. Nice canlı var ki, rızkını (yanında) taşıyor. Onlara da size de rızık veren Allah'tır. O, her şeyi işitir ve bilir.¹⁵⁰ Bu ayetler Müslümanlara uygulanan zulüm ve işkencenin artık dayanılmaz safhaya ulaştığını göstermektedir. Bu nedenle âyet, onlara hicret izni vererek hiçbir şeyden korkmamalarının gerekliliğini salık vermektedir. Zira Allah'ın arzı geniştir. Böylece bu ayetler Müslümanlar açısından hem bir teşvik hem de bir izin olmuş oldu.¹⁵¹ Artık Müslümanlar için Medine dönemi başlamış oldu. Müşrikler tarafında yapılan işkence ve saldırılara yapılan büyük savaşlarla karşı konuldu.

4. SONUÇ

Hz. Muhammed (s.a.s), son din İslam'ın insanlara tebliğ edilmesi için gönderilmiş son peygamberdir. Hayatının yirmi üç yılını bu davaya adanmış ve "cahiliye" toplumu olarak adlandırılan bir toplumda köklü bir reform gerçekleştirmiştir. Bunun sonucunda putperetliğin yerini tevhit, zulmün yerini adalet, ahlakî ilkelerden yoksunluğun yerini ulvi ahlakî ilkeler almıştır. Bu, onun ve aynı zamanda onun getirdiği mesajın başarısı olmuştur.

Hz. Peygamber'in yirmi üç yıllık mücadelesini Mekke ve Medine dönemi olmak üzere iki aşamada değerlendirebiliriz. Mekke döneminde tevhit inancını yerleştirmek için bütün gayretini sarf etmiştir. Ancak bunu yerleştirmek Hz. Peygamber için o kadar da kolay olmamıştır. Zira, müşriklerdeki atalarını körü körüne taklit etme fikri, kabilecilik anlayışları, Ahiret hayatına inanmamaları, toplumsal tabaka yapısı bu işi daha da zorlaştırmıştır. Esasında bunun altında yatan temel sebep de müşriklerin iç dünyalarındaki haset, kıskançlık, inat, kibir, gurur, bencillik duygularıydı. Onlardaki bu duygular, onların doğru yola girmeleri önünde bir engel teşkil etmiş ve onları gerçeği göz ardı etmeye sevk etmiştir.

Hz. Peygamber ve Müslümanlar açısından nübüvvet yılları zor ve çetin geçmiştir. Bu hususta Peygamber'in ve Müslümanların en büyük destekçisi yine nâzil olmaya devam eden vahiy olmuştur. Vahyin mesajları Hz. Peygamber tarafından hiç vakit geçirilmeden muhataplarına aktarılmıştır. Ancak vahye muhatap olan kimselerin çoğu, bu mesajı kabul etmedikleri gibi farklı tutum ve davranışlarla ona cephe almışlar ve onu yalanlamışlardır. İlk olarak ona tepki vermemişler, ancak putlara yöneltilen eleştiriler sonucu onunla alay etmeye, onu yalancılıkla, şairlikle, delilikle, sihirbazlıkla, kâhinlikle suçlamaya başlamışlardır. Bir ara Hz. Peygamber'le uzlaşmanın yolunu denemişler, ancak bunda da başarılı olamamışlardır.

¹⁵⁰ Ankebut, 29/56-60. Benzer ayetler için bkz. Al-i İmran, 3/195; Enfal, 8/26; Haşr, 59/8.

¹⁵¹ Taberi, *Camiu'l-Beyân an Te'vil Ey'il- Kur'ân*, XXI, s. 9; Razi, *Tefsir-i Kebir*, XXV, s. 23; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II, s. 149-150.

Yaptıkları mücadele ve tartışma sonuç vermeyince daha da asabileşmişler, olayı Müslümanları bir mahalleye hapsedmeye kadar vardırımlardır. Bununla beraber tebliğin her aşamasında Müslümanlara her türlü işkenceyi, baskıyı, saldırıyı reva görmüşlerdir. Müşriklerin böylesine saldırgan ve incitici tutum ve davranışları da bize onların psikolojik hallerinin ne kadar bozulduğunu, yeni din karşısında ne kadar acze ve zaafa düştüklerini göstermesi açısından ayrıca önemlidir.

Bugün biz de Müslümanlar olarak Hz. Peygamber'in ve ilk Müslümanların maruz kaldıkları bu sıkıntılı durumdan gerekli dersleri çıkartabilmeliyiz. Yeni fikir ve düşünceler karşısında sabitelerimize ve ön yargılarımıza göre değil de aklın ilke ve prensiplerine göre tutum ve davranışlarımızı şekillendirebilmeliyiz. İnanıp benimsediğimiz düşüncelerden dolayı başımıza gelebilecek bir eziyet ve sıkıntıdan dolayı da Hz. Peygamber ve ilk Müslümanlar gibi sabırlı olup mücadelemize devam edebilmeliyiz.

KAYNAKÇA

- Aydın, Hayati, *Kur'an'da İnsan Psikolojisi*, Timaş Yayınları, İstanbul 1999.
- Bakırcıoğlu, Rasim, *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara 2006.
- Begavî, *Tefsîru'l-Begavî*, tah. Halid Abdurrahman el-Ak, Daru'l-Mağrife, Beyrut ts.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahya b. Câbir, *Ensâbü'l-Eşrâf*, tah. Muhammed Hamidullah, Kahire 1959.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *Câmiu's-sahîh*. thk. Muhammed Zühêyr İbn Nasır, Dâru'l Tavk en-Necât, Beyrut 1422h.
- Boynukalın, Mehmet, "Sövm" *DİA*, İstanbul 2009.
- Cabirî, Muhammed Âbid, *Fehmu'l-Kur'an-Siyer Eşliğinde Kur'an'ı Anlamak*, çev. Muhammed Coşkun, Mana Yayınları, İstanbul 2013.
- Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, TDV Yayınları, Ankara 1997.
- Cevheri, İsmâil b. Hammâd, *es-Sihah Tacü'l-Luga ve Sihahu'l-Arabiyye*, Daru'l-İlim, Beyrut 1979.
- Cevziyye, İbn Kayyim, *Fıkhü's-Siyre*, çev. Hanifi Akin, Karınca Polen Yayınları, İstanbul 2011, s. 206.
- Clifford, T. Morgan, *Psikolojiye Giriş*, çev. Hüsnü Arıcı ve diğerleri, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Ankara 1990.
- Çağrı, Mustafa, *İstihza*, *DİA*, İstanbul 2001.
- Çağrı, Mustafa, *İftira*, *DİA*, İstanbul 2000.
- Derveze, İzzet, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Mehmet Yolcu, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Firuzabadî, *Tenvirül Mikbas Min Tefsiri İbn Abbas*, Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, Lübnan ts.
- Güngör, Mevlüt, *Kur'an Penceresinden Bakış*, Kur'an Kitaplığı, İstanbul 1997.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul 1995.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdülmelik, *Siret-i İbn Hişam*, çev. Abdülvehhab Öztürk, Karaman Yayınları, İstanbul 2014.
- İbn İshak, Muhammed, *Siyer-i İbn İshak*, Yayına Haz. Muhammed Hamidullah, çev. M Şafi Billik, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2012.
- İbn Kesîr, İsmail, *Tefsîru'l-Kur'an-il-Azîm*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1401h.
- İbn Kudame, Muvaffakuddîn, *el-Muğni*, tah. Abdullah b. Abdülmuhsin Türki, Abdülfettah Muhammed el-Hulv, yy. ts.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem, *Lisanu'l-Arab*, Daru Sadr, Beyrut ts.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, Beyrut 1985.
- İsfehani, Ragıb, *Müfredat*, Pınar Yay., çev. Yusuf Türker, İstanbul 2012.
- Karaman, Hayrettin ve diğerleri, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB yayınları, Ankara 2008.
- Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmiu'l-Ahkâmi'l-Kur'an*, Daru's-şâğb, Kahire ts.
- Kutub, Seyyid, *Fî Zılâl-il Kur'an*, Hikmet Yayınları, çev. İ.Hakkı Şengüler ve diğerleri, yy. ts.
- Makrîzî, Takiyüddin Ahmed b. Ali, *İmtâü'l-Esmâ'*, tah. Mahmud Muhammed Şâkir, yy. ts.
- Mevdufî, Ebu'l-A'lâ, *Tefhimu'l-Kur'an*, çev. Yusuf Karaca ve dğr., İnsan Yayınları, İstanbul 1997.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. El-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, Dâru İhyâü't Tûrâsî'l-Arabî, Beyrut ts.
- Önkâl, Ahmet, ve dğr., *Hz. Peygamber'in İzinde*. DİB Yayınları, Ankara 2013.

- Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer, Tefsir-i Kebîr Mefâtihi'l Gayb, *Dârü'-Kütübi'l-İlmiyye*, Beyrut 2000.
- Sabunî, Muhammed Ali, *Saffetü't-Tefâsir*, Dersaâdet, İstanbul ts.
- Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yayınları, Ankara 2002.
- Sert, Emin, *Kur'an'da İnsan Tipleri ve Davranışları*, Bilge Matbacılık, İstanbul 2004.
- Semerkindî, Muhammed İbn Ahmed Ebu'l-Leys, *Tefsîru's-Semerkindî*, tah. Mahmud Matarcî, Daru'l-Fikr, Beyrut ts.
- Sıcak, Ahmet Sait, Kur'an-ı Kerîm'e Göre Dini Alaya Alanlara Karşı Müminlerin Takınmaları Gereken Tavırlar, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2015.
- Soysaldı, Mehmet, Kur'an'da iftira Kavramı ve Müfterilerin Hükümü, *Diyanet İlmi Dergi*, 2005, cilt: XLI, sayı: 4.
- Şevkanî, Muhammed, *Fethu'l-Kadir*, Daru'l-Fikr, Beyrut ts.
- Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr bin Yezid b. Halid, *Camiu'l-Beyân an Te'vil Ey'il- Kur'ân*, Dârü'l Fikr, Beyrut 1405h.
- Vahidî, Ali b. Ahmed Ebû'l Hasen, *el-Veciz fî tefsiri'l kitabi'l aziz*, thk. Safvan Adnan Davudî, ed-Daru's Şâmiye, Beyrut 1415h.
- Zemahşerî, Ebu'l Kasım Muhammed Ömer, *El-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzîl ve Uyuni'l Ekavil fî Vücuhu't-Te'vil*, Darü İhyai Türesi'l Arabiyyi, Beyrut ts.
- İnternet Kaynakları:
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5aa2454416b187.51081881,
Erişim tarihi: 09.03.2018.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5aba20ffcdb8c3.30695504,
Erişim tarihi: 15.03.2018.